

Nr 111.

Av herr **Liljedahl**, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om anslag till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

Riksdagen har sedan år 1884 på Kungl. Maj:ts framställning beviljat stigande anslag på extra stat åt populärvetenskapliga föreläsningkurser. För år 1913 uppgick anslagsbeloppet till 270,000 kronor, vilken summa Kungl. Maj:t även begär för år 1914. Ansökningar om understöd för år 1913 inkommo från 546 lokala anstalter eller föreningar.

Föreläsningrörelsen är sålunda redan verksam inom ett halvt tusental lokala anstalter, och därigenom har behovet av närliggande föreningars sammanslutning, vanligen länsvis i s. k. *föreläsningsförbund*, visat sig alltmer nödig för anordnande av föreläsningsturnéer, då samma föreläsare under en följd av dagar besöker närliggande föreningar, varigenom reseomkostnaderna och stundom även honoraren kunna nedbringas. Kungl. Maj:t föreslår i årets statsverksproposition, att anslaget till populärvetenskapliga föreläsningkurser må fördelas med huvudparten åt föreningarna, 10,000 kronor åt centralbyråer och undantagsvis andra sammanslutningar för förmedling av föreläsningar, 2,000 kronor till arvode åt en konsulent för föreläsungsverksamheten, högst 3,000 kronor åt nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag understiga 200 kronor, samt högst 8,000 kronor åt vissa anstalter och föreningar för ersättande av havda resekostnader för föreläsare.

Föreläsningsförbunden kunna vara *antingen* självständigt arbetande byråer, som både anordna föreläsningsturnéer inom länet och katalogisera föreläsarna, d. v. s. att oberoende av de vetenskapligt mer kompetenta centralbyråerna i Stockholm (»Folkbildningsförbundet»), Lund och Göteborg (»Västra Sveriges folkbildningsförbundet») genom tryckta förteckningar

erbjuda ortsföreningarna sina föreläsare, *eller* också kunna föreläsningsförbunden uteslutande befatta sig med förmedlingsuppgiften och låta de nämnda centralbyråerna katalogisera föreläsarna, vilka förbunden då rekquirera genom dessa byråer, vanligen den närmaste, dock med bibehållen rätt att även direkt kalla föreläsare och uppleta lokala krafter.

Det är denna senare uppgift, som jag anser i regeln bör vara föreläsningsförbundens, vilka ej utan särskilda skäl böra utgiva kataloger över föreläsare, ej åtaga sig att ingående bedöma det fackliga bildningsvärdet av en föreläsares framställning, men däremot alltid låta den centralbyrå, som rekommenderat föreläsaren, erhålla kännedom både om hans framställningssätt, om detta är lättfattligt eller ej, och om dess *bildande förmåga* på åhörarnas tanke- eller viljeliv. En mönsterföreläsning — och endast det bästa är gott nog åt folket — skall verka klagörande och gripande, ty endast det, som ökar klarheten kring pannan och griper djupt i hjärtat, har makt att verka bildande, eventuellt ombildande, vare sig föreläsaren väsentligen replierar på sina åhörarens tanke- eller viljeliv. Det finns skickliga vetenskapsmän, som endast lämpa sig för en akademisk publik, och de äro, om de giva sig in i den populärvetenskapliga föreläsningsrörelsen, där lika olämpliga som de föga kvalificerade talare, som oombedda tränga sig på föreningarna med sitt självberöm i form av recensioner, intyg och annat osunt reklamväsen, allt i uppenbart geschäftsyfte.

De sakkunniga, som år 1910 tillkallades för att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid beredandet av frågan om ändrade grunder för utfående av statsanslag till understöd åt populärvetenskapliga föreläsningskurser, gjorde en god gärning, när de förordade en inskränkning i antalet centralbyråer till de tre i Stockholm, Lund och Göteborg, vilka kostnadsfritt tillställa de lokala föreläsningsanstalterna sina kataloger över föreläsare. Däremot kan jag ej gilla den uppfattning, som de sakkunniga hävda i sitt utlåtande av den 12 januari 1911, att föreläsningsförbunden — med undantag för de båda nordligaste länen — ej böra åtnjuta statsanslag, en uppfattning, som det också visat sig omöjligt för Kungl. Maj:t att genomföra. Den 2 februari 1912 hava genom utfärdad kungl. kungörelse fyra av föreläsningsförbunden — fränsett de av de sakkunniga rekommenderade två nordligaste länen — erhållit ett anslag av 100 kronor, och enligt de upplysningar, jag inhämtat, finnes för år 1913 utsikt att sammanlagt 9 länsförbund, d. v. s. alla, som sökt anslag, skola erhålla sådant, dock ej — utom för de nordligaste länen — mer än 100 kronor. Anslaget borde dock ej *sättas lägre än 200 kronor*, som vanligen utgör minimum för statsanslag åt föreningarna.

Oriktigheten av de sakkunnigas uppfattning i denna fråga berodde ej minst på ohållbarheten hos den grund, varpå den vilade: att länsförbundet böra »helt och hållet bero på orternas behov» och understödjas därifrån, exempelvis av landstingen. De sakkunniga förbisågo, att centralbyråerna själva betjäna sig utan tvekan, ja ofta med nödvändighet av dessa länsförbund, och då avse ju de senare ej »helt och hållet» orternas behov. Utan att lämna någon ersättning begagna sig dessa centralbyråer, vilkas stora betydelse och goda ledning varje invigd måste villigt erkänna, av de fattiga länsförbunden. De förra behöva lika mycket de senare som dessa behöva centralbyråerna. Behovet är fullt ömsesidigt. Till Östergötlands föreläsningsförbund äro 21 föreningar anslutna, till Örebro läns 22, till Södra Kalmar läns 23, till Hallands 24, till Jönköpings läns 25, till Värmlands läns 30, vilket betyder en ofantlig besparing av tid och krafter för en centralbyrå, som för att anordna en turné, t. ex. inom Värmland, skulle, om dess länsförbund ej existerade, nödgas brevväxla med 30 föreningar om föreläsare, ämne, dag, tågtider, skjutsar m. m. i stället för att nu blott behöva underhandla med länsförbundets föreståndare.

Utom det behov, som centralbyråerna äga av väl organiserade länsförbund, framträder även det av sakkunniga åberopade *ortsbehovet* med lika nödvändighet. Varför detta behov skulle, såsom de sakkunniga mena, avhända ett länsförbund rätten till statsanslag, kan jag ej fatta, då just samma behov kvalificerar en föreläsningsförening för erhållande av statsanslag. — I övrigt synes mig de sakkunnigas utlåtande vara högst förtjänstfullt och besjälrat av en konsekvent strävan att hålla föreläsningsrörelsen uppe på ett högt bildningsplan.

Vid fjärde allmänna svenska folkbildningsmötet i Göteborg den 19—20 juli 1912 höll överlärare A. Th. Wahlström (Skövde) ett utförligt föredrag, som finnes publicerat i mötets förhandlingar, om »Länsförbundens uppgifter», där jag delvis har en annan åsikt än föredragshållaren, särskilt angående katalogfrågan, men till fullo instämmer med herr W. angående dessa, av honom klart angivna uppgifter för länsförbunden:

1) *Förmedling av föreläsningar* genom anordnande av turnéer och hembygdskurser.

2) *Väckande av intresse för folkbildningsarbetet* å landsbygden genom att befästa, utbreda och organisera föreläsningsverksamheten.

3) *Att vinna bästa möjliga föreläsare* genom att de olika föreningarnas föreståndare vid sina förbundssammankomster delgiva varandra sina erfarenheter av föreläsarnas prestationer, så att en bortrensning kan ske av föreläsningsverksamhetens parasiter, vilka i uppenbart geschäftsyfte erbjuda

sina tjänster och ofta bestorma föreståndarna med brev, program, recensioner och intyg.

4) *Föreläsningssomkostnadernas begränsning* genom utövande av den kontroll, som centralbyråerna ej äro i stånd till, å föreläsarnas reseräkningar.

För att utöver det redan anförda giva det yrkande, vari min motion utmynnar, nödig beviskraft, har jag av de länsförbund, vilkas tillvaro är mig bekant — dock ej de två nordligaste — begärt uppgift, huruvida statsanslag är behöfligt eller om nödiga medel kunna erhållas inom länet. Svar ha ingått från 12 föreläsningförbund och samtliga anse, att statsanslag är behöfligt. De föreslagua beloppen växla mellan 150 och 800 kronor, beroende på omfattningen och även arten av förbundens verksamhet. Några av dessa förbund omfatta ej hela länet utan ha delat upp detta mellan två eller tre förbund, beroende på ortsförhållandena, särskilt kommunikationerna. Att förbundens föreståndare med sitt ofta dryga arbete för föreläsningsturnéernas kombinerande till ett sammanhängande helt, upprättande av årsprogram, m. m. böra åtnjuta ett arvode, som svarar mot antalet förmedlade föreläsningar, anser jag vara självklart. Dessutom krävas utgifter för porton, telefon, tryckning av program, resor inom förbundet m. m.

Av de meddelanden, jag erhållit, framgår, att statsanslag är en *livsfråga* för länsförbunden, och att ett verkligt nödtillstånd här hotar inträda för vårt lovande folkbildningsarbete, därest ej staten griper hjälpande in. Några utdrag ur dessa meddelanden må här nedan tala sitt tydliga språk.

Östergötlands läns föreläsningförbund. Föreståndaren lektor E. Grip, Norrköping, skriver den 22 januari 1913:

Jag anser statsanslag vara ett nödvändigt villkor för att länsförbunden och deras byråer skola kunna uppehålla sin verksamhet. Denna går huvudsakligen ut på att genom anordnande av turnéer till landsbygdens föreningar anskaffa *goda* föreläsare till måttligt pris. Genom turnéer kunna ju ersättningsbeloppen för resa och vivre för mera avlägset boende föreläsare väsentligt nedbringas. Jag ber att få framhålla att vi *ej* konkurrera med centralbyråerna genom utgivande av föreläsningkataloger utan blott utgiva smärre supplement med uppgift på inom länet befintliga lokala krafter av föreläsare. Denna verksamhet uppskattas också av föreningarna, vilket visas av den ökade rekvisitionen av turnéföreläsningar.

Vad beträffar det önskade statsbidragets storlek, har vårt förbund begärt kr. 300: —, ett belopp, som är nödvändigt för att byråns verksamhet skall kunna upprätthållas. Nu äro förbundets tillgångar slut och vi sakna medel såväl till arvode åt byråföreståndaren, vilken enligt beslut vid årsmötet skulle ha en ersättning av kronor 300: — per år, som ock till gäldande av tryckerikostnader för föreläsningsprogram. . .

Enligt min åsikt kan man ej påräkna (såsom de sakkunnige av 1911 mena) att inom länet erhålla erforderligt belopp. Vår ansökan om anslag av landstinget blev

nämligen i höstas (1912) avslagen. Våra övriga inkomster utgöras av avgifter från de anslutna föreningarna (2 % av det belopp, varje förening erhåller i årligt statsbidrag) samt förmedlingsavgifter för föreläsningar (utgörande 50 öre, som föreläsare ha att erlægga för varje förmedlad föreläsning), men dessa inkomster rücka ej till täckande av de med förbundets verksamhet förenade kostnaderna.

Vårt förbund står sålunda, om statsbidrag utebliver, inför nödvändigheten att upplösas och nedläggas sin verksamhet.

Jönköpings läns föreläsningsförbund. Föreståndaren folkskollärare P. Schultz, Sävsjö, skriver den 21 januari 1913:

Genom mångårig erfarenhet har det visat sig, att centralbyråerna *icke kunna* på ett tillfredsställande sätt, utan någon förmedlande mellanhand, om jag så får säga distribuera föreläsningar åt längre bort belägna föreläsninganstalter. Uppgörande och ordnande av turnéer är ett för såväl föreläsarna som anstalterna nödigt villkor, så snart det gäller längre bort från föreläsningssorterna boende föreläsare, men sådant möjliggöres endast genom sammanslutning och samarbete mellan närliggande föreningar — t. ex. inom ett län — och torde väl svårligen låta sig på ett nöjaktigt sätt göra annat än av person bosatt inom och väl bekant med de lokala förhållandena inom det område, turnéerna avse. Byråerna ha ock insett och erkänt detta genom att uppmåna till bildande av länsförbund. De länsförbund, som således litet varstädes ett efter annat bildats, ha alltså fått övertaga en mycket stor och betydande del av »byråernas» arbete, för vars utförande dessa byråer åtnjuta betydande statsunderstöd, under det förbunden med enstaka undantag fått arbeta utan varje annat ekonomiskt understöd än de många bidrag, de små och merendels fattiga föreningarna kunnat lämna.

Genom förbundets tillväxt från att i början ha omfattat endast 6 à 7 föreningar till sin nuvarande omfattning av cirka 25 föreningar, är ju självklart, att arbetsbördan för den person, som skall vara förbundets föreståndare, blir så pass ökad, att det nog, som det ock här har visat sig, blir mer än svårt att finna någon person villig att åtaga sig densamma, även om föreningarna, såsom det senaste året skett, söka i någon mån efter sina ringa tillgångar lämna föreståndaren ersättning för arbetet. De rent nödvändiga kostnaderna för porton, tryckning och dylikt måste ju gäldas och redan detta kräver utgifter, som föreståndaren i första hand måste gottgöras för.

Vad jag här yttrat är grundat på egna fleråriga erfarenheter inom vårt förbund.

Övre Dalarnas föreläsningsförbund. Föreståndaren rektorn vid Mora folkhögskola J. Romson skriver den 21 januari 1913:

Övre Dalarnas föreläsningsförbund omfattar för närvarande 7 föreningar i övre Österdalarna — Västerdalarna, som förut hört hit, har separerat för att kunna lättare tillfredsställa ortsintressena med avseende på föreläsningar (fordringar på lördagsföreläsningar m. m.). Det har ock visat sig, att det varit lättare att tillfredsställa intressena med det mindre förbundet, som förmedlar 80 à 100 föreläsningar per år (föreningarna skaffa dessutom var för sig *lokala* föreläsare). Organisationen ungefär såsom i Västerbottens läns föreläsningsförbund (se tidskrift för det svenska folkbildningsarbetet 1912 sid. 457). Jag anser, att förbundet har en nyttig mission särskilt såsom möjliggörande för mindre föreningar att erhålla framstående föreläsare till rimligt pris vis à vis resekostnader.

Statsanslag vore högst välkommet såväl för täckande av förmedlingskostnader

som i synnerhet till understöd åt mindre, avlägset liggande föreningar, som i vårt förbund själva få bekosta landsvägsskjutsar och därför måste betala mer för sina föreläsningar än de ofta större och mera bärkraftiga anstalterna.

Beträffande understöd från landsting tror jag sådant kan vara svårt nog att erhålla. I vårt län anordnar landstinget självt föreläsningar på avlägset liggande orter.

Södra Kalmar läns föreläsningförbund. Föreståndaren överläraren E. Svänsson, Kalmar, skriver den 21 januari 1913:

För vår del anse vi oss behöva 150 à 200 kronor utöver våra nuvarande inkomster. Vi ha sedan ett par år tillbaka 200 kronor i årsanslag från Södra Kalmar läns landsting. Våra inkomster äro dessutom 1 krona per varje förmedlad föreläsning — i höst har jag förmedlat i det allra närmaste 200 föreläsningar.

Dessa inkomster gå åt, dels till upprättande av vårt ganska vidlyftiga program, cirkulär och diverse trycksaker, post, telegram- och telefonporton, frakter m. m. samt till arvode åt en sekreterare och en kassör. Därför betalas ett litet arvode (10 kronor) plus fria resor åt sekreteraren för varje föreläsning, han håller antingen på plats, där en föreläsningförening skall uppodlas, eller där det finns nybildade föreningar, som ännu icke erhållit statsanslag.

Vad vi önska är att få så mycket att vi kunna hjälpa några svaga föreningar med skjuts- och andra reseersättningar, åtminstone med en del av beloppet. Som vi nu ha det, kunna de ingen hjälp få.

Excelsiorförbundets folkbildningsbyrå i Skaraborgs län. Föreståndaren överlärare A. T. Wahlström (Skövde) skriver den 21 januari 1913:

Det är enligt mitt förmenande *absolut nödvändigt*, att länsförbunden tillerkännas statsbidrag, om föreläsningrörelsen uti landsbygden skall kunna hållas vid makt och ytterligare utvecklas. Centralbyråerna äro så gott som helt och hållet i saknad av nödig lokal- och personkänedom å varje särskild ort och inom varje särskilt län för att kunna anpassa sin verksamhet efter förhållandena. Länsförbunden böra sättas i stånd att vart inom sitt län taga arbetet på fullt allvar om hand, anordna gratisföreläsningar, kringstända organisatörer för nya föreläsninganstalters konstituerande, anordna genomgående turnéer för långväga föreläsare, uppsåra och taga i bruk goda lokala föreläsare, hålla konferenser och möten med föreningarnas föreståndare m. m.

Vad *beloppet* beträffar bör detta efter *våra* behov icke sättas lägre än 600 à 800 kronor per år. Inom andra mindre folkrika län kanske ett lägre belopp kan räcka. Att söka understöd hos *landstinget* är för vår del lönlöst. Vi ha sökt flera år (4 eller 5), men städe fått ett bestämt nej. Vid 1912 års landsting förklarades helt officiellt att vår ansökan berörde en *statens* angelägenhet, varmed landstingen intet hade att skaffa. Liknande åsikter har jag hört uttalas även från andra landsting.

Vi ha under vår fleråriga verksamhet stått i samarbete och förbindelse med ett 40-tal föreningar. Då emellertid tyvärr numera medel oss berövats, ha vi icke kunnat understödja de svaga och tynande, varför numera 12 av dessa nedlagt sin verksamhet. Min mening är dock, att hade vi nödiga medel att giva en del gratisföreläsningar och kringstända en organisatör, skulle flera nya föreläsninganstalter kunna bildas, ty å flera orter finnes livligt intresse för saken.

Örebro läns föreläsningförbund. Föreståndaren folkskolläraren O. Palmberg, Hallsberg, meddelar den 22 januari 1913:

Vårt föreläsningsförbund anser sig berättigat till 400 kronor i statsanslag. Förmedlingssiffran 1911 var 407 och 1912 utgjorde den 395. Förbunden anse sig nämligen berättigade till så stort statsanslag att det svarar med 1 krona mot varje under föregående år förmedlad föreläsning. Vårt förbund hade 100 kronor i statsanslag 1912 och begär 300 kronor för 1913, enär det trodde, att ansökan hellre skulle beviljas, då den upptog ett mindre belopp än 400 kronor.

100 kronor i landstingsanslag räcka ej ens till porton, långt mindre till telefonsamtal och telegram samt andra förmedlingsomkostnader . . .

Av länets 24 under år 1912 med statsanslag understödda föreläsningsföreningar äro 22 till förbundet anslutna. Mer eller mindre genom förbundets åtgörande äro 5 nya föreningar under 1912 bildade . . .

Blekinge läns föreläsningsförbund. Föreståndaren, rektorn vid länets folkhögskola A. Bolin, Ronneby, meddelar, att ett statsanslag av 200 kronor är behöfligt och att utom 1 krona per förmedlad föreläsning, som föreningarna — 11 till antalet — inbetala till förbundet, intet ordsbidrag är att påräkna.

Norra Kalmar föreläsningsförbund. Föreståndaren folkskolläraren A. Lagerström, Odensviholm, skriver den 23 januari 1913:

På förbundens terminskonferenser mötas representanter för samtliga anslutna föreningar. Vid urvalet av föreläsare får ombudens samlade erfarenhet göra sig gällande och risken att erhålla undermåliga föreläsare och olämpliga föreläsningssämnen reduceras väsentligt. De sammanslutna föreningarna trycka i god tid före varje termins början gemensamma terminsprogram, upptagande i turnéer samtliga föreläsningar, som erfordras inom förbundsområdet under terminen. Det har visat sig, att dessa program, gemensamma för ett stort antal föreläsningsföreningar, i hög grad främja föreläsningsverksamhetens sunda utveckling. Å platser, där intresse för bildande av nya föreningar möjligen finnes, stå förbundsstyrelserna till tjänst med upplysningar och råd. Antalet föreläsningsföreningar inom ett län uppvisar också städse stark ökning, så snart länsförbund kommit till stånd, och föreningar bildas även å platser med dåliga kommunikationer. Inom norra Kalmar läns föreläsningsförbund ha under de 5 år, förbundet existerat, föreläsningsföreningarna ökats från 7 till 14, av vilka hälften sakna förmänen av omedelbar järnvägsförbindelse . . .

Jag tvekar ej påstå, att om förbunden av en eller annan orsak nödgades nedlägga sin verksamhet, så skulle föreläsningsrörelsen mångenstädes helt och hållet borttyna eller åtminstone i varje fall urarta.

Länsförbundens verksamhet drager givetvis avsevärda kostnader. Korrespondensen är jämförelsevis omfattande och utgifterna till postporton, telefonsamtal och telegram ej obetydliga. Dessutom erfordras trycksaker, skrivmaterialier, lokal för konferenserna o. s. v. Den avgift, som föreningarna — ofta motvilligt och ojämnt — erlägga för föreläsningsförmedlingen, högst 1 krona per föreläsning, torde dock i de flesta fall åtminstone närmelsevis betäcka nu antydda utgifter. Förbunds föreståndarnas arbete åter är alltjämt i regeln alldeles arvodeslöst. I längden kan ej detta förhållande fortvara. Intresset för saken må vara hur stort som helst hos de personer, som organiserat och år efter år utfört arbetet inom förbunden, det är orimligt begära, att de allt framgent skola arbeta utan ersättning.

Man hänvisar länsförbunden att söka understöd från landstingen. Denna utväg har emellertid inom de flesta län redan försökts med i allmänhet nedslående resultat . . . Den förmedlingsverksamhet, som från början i sin helhet utövades av centralbyråerna, torde numera i alldeles övervägande grad ombesörjas av länsförbunden. Konsekvensen härav borde väl rimligtvis bli den, att länsförbunden tillerkändes samma rätt som byråerna att söka och erhålla statsunderstöd i skäligt förhållande till omfattningen av deras förmedlingsverksamhet.

Statsbidraget till förbunden borde utgå med minst 2 kronor för varje föreläsning, som enligt förbundets tryckta terminsprogram förmedlats under närmast föregående kalenderår. Härvid skulle tagas i betraktande, att förbunden böra bli så väl ekonomiskt situerade, att de genom anordnande av gratisföreläsningar å platser, där föreläsningsföreningar anses önskvärda, kunna verksamt främja uppkomsten av nya sådana.

Värmlands föreläsningsförbund. Föreståndaren lektor N. Bure, Karlstad, skriver den 23 januari 1913:

Givetvis behöva länsförbunden statsanslag. Huru stort är ej lätt att säga . . . Vårt förbund har under 3 år (1910—12) haft resp. 500, 700 och 100. 500 kronor borde kunna anslås av staten åtminstone till de länsförbund, vilkas område är så långt avlägset från centralbyråerna som Värmland. Den summa (år 1912 utgörande 8,000 kronor) som är avsedd att användas »till understöd åt anstalter och föreningar för ersättande av havda resekostnader för föreläsare», borde lämpligast fördelas mellan länsförbunden, vilka ju använda sina inkomster just för dylikt ändamål och på det sätt, att de längst bort befintliga föreningarna få största nytta därav (jämför min lilla redogörelse för vårt förbund i årgång I av Tidskrift för svenska folkbildningsarbetet sid. 75.)

Ett visst belopp kan väl i många fall fås av landstinget (vi ha haft 300 kronor i några år), men ej erforderligt . . . Statsanslag behöves naturligtvis i alla fall. 30 föreningar äro anslutna till vårt förbund.

Medelpads föreläsningsförbund. Föreståndaren rektorn vid Fränsta folkhögskola Ali Nordgren skriver den 23 januari 1913:

Naturligtvis vore det av största nytta för förbunden att erhålla statsunderstöd. Ju större omfattning deras arbete får, ju svårare blir det att finna krafter som kunna utan ersättning eller med en i förhållande till arbetet ringa sådan offra tillräcklig tid på att leda verksamheten. Statsunderstödet skulle göra det lättare för förbundet att arbeta för nya föreningars uppkomst.

Påpekas bör, att det icke vore lämpligt göra det obligatoriskt, att förbunden skola omfatta *länen*. Stundom kunna kommunikationerna vara sådana, att delar av ett och samma län icke skulle ha någon fördel av att arbeta tillsammans. Så med Medelpad och Ångermanland. För oss i Medelpad är då samarbete med föreningarna i Jämtland fördelaktigare.

Anslaget kanske lämpligen borde stå i relation till den summa, som statsanslagen till förbundets föreläsningsföreningar uppgår till. T. ex. 50 kr. för varje fullt 1,000-tal kr., som i statsanslag utgår till de föreningar, som äro anslutna till förbundet.

Till Medelpads föreläsningsförbund höra 6 föreningar, av vilka två äro mycket stora med över 1,000 kr. statsanslag vardera.

Svårt att veta om landstinget skulle lämna något anslag, hittills har ej något försök gjorts att få sådant — från annat håll torde det vara omöjligt få något.

För övrigt vill jag endast säga, att den allt för långt gående centralisationen av föreläsningsverksamheten enligt min mening inte är till nytta. Det låter många gånger som om endast de herrar i Stockholm, som leda folkbildningsförbundet, begrepe något och vi arma landsortsbor intet. Och dock torde det väl vara tydligt, att den långt drivna centralisationen inom folkbildningsarbetet skall allt mer och mer mekanisera detta, göra det till ett slags ämbetsmannarbete, som stänkes ut i droppar till de avlägsna landsändarna, kanske statistiskt likformigt men inte alltid så väl avpassat efter behoven.

Hallands föreläsningsförbund. Föreståndaren folkskolläraren J. N. Wetterstrand, Halmstad, skriver den 22 januari 1913:

Våra inkomster utgöras av förmedlingsavgiften — 1 kr. per föreläsning, uppgående 1910 till 366 kr., 1911 till 336 kr. och 1912 till 383 kr. Därtill kommer 100 kr. från landstinget. Inkomsterna äro otillräckliga. Föreståndarens arbete torde utan överdrift böra värderas till 500 kr. och övriga kostnader till 300 kr. *Summa 800 kr.*

Förmedlingsavgifterna kunna nog för framtiden beräknas, ehuru det må anses såsom en orättvisa att länsförbundens föreningar skola betala förmedlingsavgift, under det föreningar, belägna i närheten av akademiska centra och som med fördel kunna vända sig direkt till byråerna, slippa att erlägga sådan. Landstingsanslaget torde vi även för framtiden kunna beräkna. Däremot är det osannolikt att vi kunna få det höjt. De till förbundet anslutna föreningarna utgöra vårterminen 1913 24 stycken, varvid bör märkas, att Himle förening består av 4 sockenföreningar och Åtradalens av 3 sockenföreningar, vadan antalet rätteligen bör upptagas till 29. Därtill kommer Veinge, som under vårterminen ej rekvirerat föreläsare genom förbundet, men som ämnar återupptaga verksamheten.

Västerdalarnas föreläsningsförbund. Föreståndaren kantor L. Hollner, Lima, skriver den 22 januari 1913:

Det föreläsningsförbund, som jag sköter om, är intet länsförbund, utan omfattar blott Västerdalarna med 6 föreningar nu 1913. Att här i Dalarna, där t. ex. Oster- och Västerdalarna äro åkerbruksbygder under det södra delen mera är bruksbygd, fast sammansluta allt till ett enhetligt förbund torde vara omöjligt, utan ha vi funnit det bäst med 3 sammanslutningar, som stundom dock samarbeta.

När Riksdagen årligen beviljar åt den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten ett stort anslag, som närmar sig det tredje hundra tusentalet, så synes det mig vara oproportionellt, att länsförbunden och liknande sammanslutningar inom föreläsningrörelsen, om vilkas nödvändighet ingen tvekan kan råda, ej erhålla större belopp än 100 kronor, medan några av dem, såsom Värmlands, uppbyro ett femdubbelt belopp av staten före de sakkunnigas förslag till revision. Bland dessa fanns ingen representant för länsförbunden. Nu har missgreppet att undervärdera länsförbunden hunnit aktualisera sig i den äventyrliga situation, vari föreläsningsarbetet befinner sig genom länsförbundens i allmänhet mycket hårda kamp för sin tillvaro.

Innerst bryter sig i den motsättning, som på sina håll uppkommit mellan centralbyråerna och länsförbunden, en vetenskaplig och en folklig syn på folkbildningsarbetet, en nyttig »kritik uppifrån», som går ut över en del lokala föreläsningkrafter, vilka några länsförbund tagit i bruk och vilka ej behärska sitt ämne, samt en lika nyttig »kritik nerifrån», som vänder sig mot en alltför stark centralisering och mot den tanken, att de till städer förlagda centralbyråernas rådgivande fackmän kunna bäst avgöra vilka föreläsare passa landsbygdens publik. Jag tror dock, att denna motsättning på de flesta håll ej tagit skarp form utan enande höjts upp till ett kompletteringsplan, där bildningen och folket finna varandra. Centralbyråernas ledning är för visso mycket god och besjälad av en strävan att förstå de folkliga synpunkterna, men där slitningar kommit till stånd, såsom vid det senaste allmänna svenska folkbildningsmötet i Göteborg, synes mig ett verkligt missförhållande ha blottats, nämligen länsförbundens underskattade betydelse. Då jag i 10 år rest som föreläsare, har jag en nära känning såväl av centralbyråernas som länsförbundens nödvändighet för folkbildningsarbetet.

På grund av vad jag sålunda anfört och då jag dels ej kan biträda den åsikt, som i Kungl. Maj:ts till Riksdagen avlämnade förslag uttryckes därmed, att statsanslag blott »undantagsvis» skall tilldelas andra sammanslutningar för förmedling av föreläsningar än centralbyråerna, dels anser på grund av erfarenheter från flera föreläsningförbund de 8,000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslår bära utgå »till understöd åt vissa anstalter och föreningar för ersättande av havda resekostnader för föreläsare», främst bära i samma syfte tilldelas de s. k. *föreläsningförbunden* — såsom bäst underkunniga om Ortsbehoven — i den utsträckning och under de villkor, Kungl. Maj:t närmare bestämmer, hemställes,

att Riksdagen ville för sin del besluta följande ändringar i den kungl. statsverkspropositionen angående ett anslag av 270,000 kronor till *understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar,*

dels att ur uttrycket »högst 10,000 kronor till understöd åt centralbyråer och, undantagsvis, även åt andra sammanslutningar» ordet »undantagsvis» må utgå,

dels ock att uttrycket »högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för ersättande av havda resekostnader för föreläsare» må ändras till

»högst 8,000 kronor — — — föreningar och främst till sammanslutningar mellan dylika för — — — föreläsare».

Stockholm den 25 januari 1913.

Ernst Liljedahl.

I motionens syfte instämma:

Harald Hallén.

Gust. Olson i Torsby.
